

doi: 10.5281/zenodo.3476624

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНЕ СПРИЙМАННЯ НЕГАТИВАЦІЇ У ПРОЦЕСІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ

Psycholinguistic Reception of Negation in the Process of English-Ukrainian Translation

Nina Khrystych

Ph.D. (Pedagogy), Assistant professor

forkaf@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-6839-8946>

Abstract

The abstract presents the results of the study of antonymic translation as a kind of semantic development when substitution of an affirmative in sense and structure source language unit for a semantically corresponding negative in structure sense unit of the target language and vice versa is made. Antonymic translation is employed for the sake of achieving faithfulness in conveying content or the necessary expressiveness of sense units. The author investigates the mobility and semantic capacity of translator's choice because of equivalent-lacking grammatical categories.

Key words: *antonymic translation, affirmative translation, negation, semantic development, grammar transformation, phonetic synchronism, cancellation.*

Вступ

Introduction

Негативація (заперечення) є універсальною мовленнєвою категорією, що тісно пов'язана з мисленням і відображається в лексико-граматичній системі. Можливість здійснення різноманітних прийомів під час англо-українського перекладу пояснюється єдністю законів мислення та позитивного і негативного способів вираження. Негативація, яку застосовують у процесі антонімічного перекладу, керується законами діалектики про єдність і взаємозв'язок форми й змісту, зокрема мови й мислення. У процесі перекладу розум людини сприймає не лише інформацію на лексичному рівні, а веде пошук до відтворення граматичних особливостей, «розщеплюючи» об'єктивну інформацію на компоненти. Мозок людини здатний сфокусувати увагу або на самій лексиці, що має певну семантику,

або ж на особливостях її існування у граматичному просторі. Ми розглядаємо антонімічний переклад, як різновид семантичного розвитку у разі, коли слід більш категорично висловити думку українською мовою.

Методи та методики дослідження ***Methods and Techniques of the Research***

У роботі використовувався перекладознавчо-зіставний метод аналізу оригіналів і перекладів із залученням елементів трансформаційного аналізу для дослідження всіх можливих лексико-граматичних трансформацій під час антонімічного перекладу, встановлення співвідношення між глибинною та поверхневою структурами подачі інформації, виявлення перекладацьких ходів і способів реалізації декодування інформації у мові перекладу.

Результати ***Results***

Антонімічний переклад є різновидом семантичного розвитку, коли форма слова або словосполучення замінюється на протилежну (позитивна – на негативну і навпаки), а зміст висловлювання залишається подібним. При цьому перекладач повинен дотримуватися основної вимоги – збереження змісту повідомлення при зміні його мовної форми.

Серед різноманітних перекладацьких прийомів: лексичних (транскрибування, транслітерація, калькування), лексико-семантичних (конкретизація та генералізація) та лексико-граматичних (антонімічний, описовий переклад, вилучення, додавання) перекладачу необхідно обрати найдоцільніший. Трансформації, до яких вдається перекладач, практично завжди є виправданими і доречними. Прикладом таких трансформацій є компресія на синтагматичному рівні, напр.: «*Більше не хворійте*» – ‘*Stay well*’.

На думку З.В. Стельмащук, «використання антонімічного перекладу замість прямого перекладу в процесі передачі значення однократності і неоднократності дії в англо-українському перекладі зумовлене переважно смисловими, прагматичними та експресивно-стилістичними особливостями контексту, правилами комбінаторики слів в українській мові, а також

екстралінгвальними чинниками, зокрема відмінністю в соціокультурних традиціях мовлення кожної з мов» (Стельмахук, 2011: 102).

Під час антонімічного перекладу відбувається заміна афірмативної форми оригіналу на заперечну форму перекладу або ж навпаки. Особливо часто таку властивість має дієслово *to keep* з прийменником *off* – *keep off*. Напр.: **Keep off the working asphalt paver at least of 5 metres.** – **Не наближатися** до працюючого асфальтоукладчика на відстані 5 метрів. В англійській мові прийменник *off* знаходиться у постпозиції по відношенню до дієслова *to keep*, тоді як в українській мові *не* виноситься в ініціальне положення, і саме на **НЕ** робиться наголос про заборону виконання дії.

Застосування антонімічного перекладу мотивується також необхідністю збереження фонетичного синхронізму, зокрема збільшення кількості ключових звуків. Наприклад, висловлювання “*Keep driving*” (3 склади) / «*Не зупиняйтесь*» (5 складів). Нам видається вдалим застосування антонімічного перекладу у поданому прикладі, адже дослівний переклад «*Продовжуй їхати*» (6 складів) призвів би до нульового фонетичного синхронізму, оскільки вихідне висловлювання стала б удвічі довшим за вхідне.

У процесі українсько-англійського перекладу рідна мова може стати перешкодою при переосмисленні висловлювання. Наприклад, такі висловлювання, як «**Не можна** довго грати в комп’ютерні ігри» при буквальному перекладі звучать як «**It is not allowed to play the computer games for a long time**». Уникаючи калькування, слід перекласти цю фразу як «**I don’t think you should play the computer games for a long time**». Інший приклад: «**Не потрібно** вимикати світло» замість буквальному перекладу «**It is not necessary to switch off the light**» слід передати думку як «**Keep the light on**».

Англомовний мовець з позитивним мисленням надає перевагу позитивним конструкціям, а український – негативним, як це ми спостерігаємо у наступних прикладах: ‘*Stuff only*’ – «**Стороннім не заходити**», а не «*Лише для персоналу*»; ‘*Keep the dog off*’. – «**Не впускай собаку у будинок**»; ‘*Take it easy*’. – «**Не переймайся**»; ‘*Keep silence*’ – «**Не розмовляйте**»; ‘*Remember to give my book back*’ – «**Не забудь мені повернути книгу**». При перекладі відбулася лексико-граматична трансформація, при якій змінилася поверхнева структура явища (зовнішня лінгвістична форма), проте його глибинний зміст зберігся (семантичні відношення, які має певне явище з елементами свого

безпосереднього оточення). Одній і тій же глибинній структурі можуть відповідати декілька поверхневих структур і, навпаки, – одній і тій самій поверхневій – декілька глибинних, як наприклад, ‘*He’s a big guy*’ – «Він великий хлопець» (калькування) або «Він не маленький» (антонімічний переклад); ‘*I don’t have much money*’ – «У мене небагато грошей» (калькування) або «У мене мало грошей» (антонімічний переклад).

В українсько-англійському перекладі ‘*She was a woman of character*’. – «Вона була жінкою **не без характеру**», а не «Вона була жінка з характером»; «**Не зникай!**» звучить як ‘*Stay in touch!*’, а не ‘**Do not disappear!**’; «**Не падай духом**» – ‘*Cheer up!*’; «Тут **неможливо** говорити через шум» – ‘*Make yourself heard here because of the noise*’, а не ‘*It is impossible to talk because of noise*’; «**Не рекомендується** пити каву на голодний шлунок» – ‘*Having coffee on an empty stomach is not a good idea*’, а не ‘*It’s not recommended to have coffee on an empty stomach*’; «Ми з **нетерпінням** чекаємо на Вас» – ‘*We’re looking forward to seeing you*’ / ‘*We’re eager to see you*’, а не ‘*We’re waiting to see you impatiently*’.

Наступні приклади засвідчують уживання заперечних конструкцій в англійській мові з перекладом позитивних еквівалентів в українській мові: *Not impossible* – *можливий*; *To disappear never*. – *Завжди залишатися*; *She was by no means non-elegant*. – *Вона була досить елегантна*. У поданих прикладах відбулося анулювання двох наявних у реченні негативних семантичних компонентів.

Однією з причин уживання антонімічного перекладу є граматичні особливості англійської мови. Зокрема, в англійській мові в одному реченні діє правило заборони подвійного заперечення. Порівняймо: ‘*Never come again*’ (англ.) – «**Ніколи більше не приходь**» (укр.). У реченні ‘*Her name doesn’t sound unfamiliar to me*’ дієслово вжито в негативі, а також додана заперечна частка *un* до прикметника *unfamiliar*. У разі буквального перекладу передбачається наявність подвійного заперечення «*Її ім’я не здається мені незнайомим*», що є рецептивно ускладненим, тому застосування антонімічного перекладу «*Її ім’я здається мені знайомим*», при заміні подвійного заперечення ‘*doesn’t sound unfamiliar*’ на дієслово в стверджувальній формі «*здається*» та прикметника «*знайомим*» не веде до порушення семантичного синхронізму. Граматика систематизує логічну будову мислення, яка по відношенню до лексики є стабільнішою, а прикметники антонімічного ряду, які утворені за допомогою

префіксів *de-*, *dis-*, *in-*, *ir-*, *im-*, *un-* вносять у значення похідної семи прикметника відсутність якості, властивої основі.

Систематичний аналіз фактичного матеріалу виявив цілий ряд випадків подібного вживання. Із поданих прикладів можна зробити висновок, що культура визначає план змісту знакової системи мови.

З-поміж лексико-граматичних замін антонімічний переклад використовується для відтворення логічного смислу оригіналу, оскільки він є найбільш зручним прийомом передачі стилістичного значення багатьох висловлювань і зумовлений граматичними розбіжностями англійської та української мов. Наша думка підсилюється ще й тим, що в мовах з розвинутою флективною системою, зокрема в українській, існує можливість вільної перестановки членів речення одного по відношенню до іншого, що забезпечує вільне інвертування позитивація та негативації з певними граматичними змінами без порушення мети висловлювання.

Висновки **Conclusions**

Звідси ми робимо висновок про те, що існують відмінності у національних мовних картинах світу, які виявляються у тому, що один і той же об'єктивний світ може бути представлений різними лексико-граматичними категоріями. З іншого боку, сама мова створює картину світу, використовуючи певні мовні категорії відповідно до світогляду, мислення, поведінки етносу. У цьому руслі велику роль у передачі картини світу відіграє антонімічний переклад.

Література **References**

Стельмашук, З.В. (2011). Особливості застосування антонімічного перекладу у процесі передачі значення однократності та неоднократності дії в англо-українському перекладі. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*, 6(2), 98–102.